

ПЕТКО ТОДОРОВ
БАЙ ДРАГАН

chitanka.info

Това беше през една от дългите зимни нощи, които обикновено аз, като селски учител, прекарвах в своите най-любими занятия: четение и писание. Отпреде ми нажежена бумтеше печката, а аз се бях обтегнал срещу хубавата ѝ грейка, зачетен в една книга, с услада се вслушвах в свирепото виение на фъртуната, която мрежеше отвън студената атмосфера. Небото беше навлякло своята мрачна плащеница, а балканът като огнедишуща планина бълваше из гърлото си гъсти кълба мъгла, които вълнообразно се разнасяха из мрачината и обвиваха сънливото, затихнало село. Щях да угася вече ламбата, когато зачух някакво скимтение под прозореца. Отначало си помислих, че ще да е кучето, което цял ден се е губило из планината и едвам сега си е дошло, та няма где да се подслони; но когато се поослушах добре, счу ми се, като че това е човек, и скокнах към прозореца, нощта беше тъмна като в рог и нищо не видях. Отворих затъмнения от скреж прозорец и една студена струя посрещна лицето ми.

— Кой е там? — запитах аз и внимателно се вслушах, но вместо отговор се зачуха силни плачевни хълцания.

Аз повторих.

— Учителю... — със сипкав глас промълви някой и пак заплака силно; аз се зачудих.

— Кой е там? — Що е?...

Едно босо, одърпано момиче, като сянка се изправи в мрачината и аз, без да чакам повече, слязох да му отворя.

— А... ти ли си, Койке! — изумен, извиках аз, като я улових за ръката. — Хъ качи се по-скоро горе де, че то е студено... какво ходиш тъй?... В тъзи нощ камък се пръска от студ; теб не те ли е страх?... — додадох аз, като я заведох до печката да се сгрее.

Тя все още силно подемаше.

— Какво има, Койке, кажи ми сега? — нетърпеливо подех аз.

— Учителю!... — заподема тя, като извади отпреде ми своята нова читанка, която що ѝ бях купил от книжарницата.

Аз вперих още по-зачуден поглед в нея.

— Успокой се, Койке, успокой се, кажи какво има?

Но тя все така подемаше, хубавото ѝ румяно лице беше обляно в горчиви сълзи, а в очите ѝ светеше молба — чиста и искрена молба, която се показва само в детинската душа...

Мене още повече ми домъчня: неспокойни чувства запълзяха из душата ми и като улових своята неочаквана гостенка за ръката, пак със същия тих и съчувствен тон продължих:

— Кажи ми, Койке, кажи ми що ти тежи на душата?...

— Учителю... проводиха ме... проводиха ме нашите да ти върна книгата... — плачевно промълви тя.

— Как да ми върнеш книгата?...

— Да ти я върна! — додаде тя и пак запоедема силно.

— Ами ти на какво ще учиш?

Тя мълчеше.

— Друга книга имаш ли си?

— Нямам... не, учителю...

Аз бях съвършено удивен от тези думи.

— Че защо сега дойде да ми я връщаш? — подех след малко мълчание аз. — Защо не ми я донесе утре на училището?...

— Учителю, мен сега ме проводиха... биха ме и ме проводиха!... — със сипкав глас отвърна тя и наведе глава.

— Кой те би; баща ти ли?... Хъ успокой се, че ми разправи — недей плака, аз ще ти върна парите!...

— Учителю — начена след малко тя, като се поуспокои, — тази вечер аз си четох урока... Татйо си дойде и взе да бие мама; татйо, ти го знаеш, той взе да ходи в Геновата механа... И аз четех; като слуша, слуша, ме изхока: — Туй ли те учи даскала, каза — затуй ли ти взе днес четири гроша?... Скоро да вървиш да му го връщаш... Хъ... — И като ме улови за врата, хвъкна ме на пътя среди снега... боса... гола, учителю. — Тя пак заплака и още по-силно запоедема. Мен ми се сви сърцето; нажалено погледнах русата ѝ главичка и сериозно, внушително начнах:

— Слушай, Койке, сега ще отидем у вас. Аз ще кажа на баща ти да те не бий и ще му дам четиритях гроша.

Тя ме погледна малко странно, а аз като се постегнах, улових я за ръката и тръгнахме по засипания от сняг път, от двете страни на който се сгушаха селските колиби.

Койкината къща беше на горния край. Под бялата снеговита пелена, която бе забулила навред, на един ъгъл между две дървета се тъмнееше полусрутена селска стряха; наоколо ѝ, без ограда — всичко нямамо, като че жива душа нямаше в нея.

— Вашите са легнали!... — се обърнах към Койка.

— Не знам!... — едва промълви тя и нерешително, цяла вкочанявала от студ, се приближи да отвори вратите.

— Влез, учителю!...

Аз се вмъкнах през тесните вратчка в тъмната соба: майката, която дремеше в това време край изгаснялото огнище — скочи и стреснато се вгледа в мен.

— Добър вечер, буле Драганице! — подех аз.

— Дал бог здраве, даскале! — додаде машинално тя и впери изпитателно очи в мен.

— Какво правите, буле Драганице?... Какво сте пратили тъзи малка мома сега?...

— Абе даскале... ама чакай да запаля газеничето, та да се видим кой накъдей!... Седни там на столчето...

Аз взех ниския триножник, а тя се доближи с газеничето в ръка до главните и взе да ги раздухва.

— Кой е там — се зачу дебелият глас на бай Драгана из другите врати.

— Хъ спи там... — го ропна буля Драганица, като запали газеничето и слаба, треперлива светлина се разля из тъмната одая.

— Кой е там дошъл?... — повтори той из тъмнината.

— Аз съм, бай Драгане!... — се обърнах аз.

— Хъм, чакай да те видя кой си и какво те носи по късна вечеря тук!... — додаде той и като се изправи на подкосените си крака, излезе при мен.

Неспокойни чувства ме обладаха пред този плещяст, но с изпито и сухо лице селянин, който кръстоса насреща ми краката и седна. Аз излеко подех:

— Какво си пратил туй момиче, бай Драгане, сега?... Не те ли е грях в тази студена нощ да пращаш тъй детето си?...

— То е научено, даскале... то... Ами я остави туй...

— Ами защо го проваждаш? — Защо го биеш?

— Уф!... — въздъхна издълбоко буля Драганица и помери да каже нещо, но бай Драган я пресече:

— Чакай ти!... Аз, даскале — се обърна към мен, — съм пиан, ама не съм хептен пиан!

— Че защо си се напил; това хубаво ли е нещо?

— Абе слушай ме, даскале, хубаво ме слушай! Аз не съм лошъв челяк, ама света лошъв; тежки години... усилни години дошле... Ех, не знаеш ти!...

— Ами с виното ли ще се утешаваш? Какво ти струва детето ти да го изтиряш голо-босо тази нощ, и то защо? — Да ми върне читанката!

— То букваря си е буквар, даскале... Ами трябват за в къщи пари — туй-онуй се е свършило, че трябва да се понакупи, пък ти не го вържи за кусур!...

— Ами тези пари, вместо да си ги изпил на механата, не беше ли по-хубаво да ги донесеш тука, че да не оставяш детето си без книга!...

Той се засрами, наведе печално глава и като въздъхна тежко, начена:

— Ех, даскале, то и без буквар ще мине — ние как сме минали?... Ами света станал лош и лошъв си е от няколко време насам... теглиме ние и как теглим!... Бащите ни по-малко работеха и пак нямаха на главата си толкова теглила, пък ние работим, да ти кажа, като робове непоробени и пак няма прокопсия, пак теглим!... Уж сега българско стана, ама който си е рахатувал на турско, рахатува си и сега... Гледай ти чорбаджи Юрдана, чорбаджия беше на турско време — кмет е на българско и... Теглиме ний и не знайме от що теглим!

— Теглите, бай Драгане, защото сте слепи... да не бяхте слепи, щяхте да видите как ви кара като овце кмета... Не знаеш ли ти, че който знае да чете, има четири очи? — Тогази остави детето си да се учи, да не тегли и то като теб!... Четири гроша ли ти трябват? — На ти четири гроша, та стори мира!... — Аз извадих и му сложих отпреде четири гроша, а той засрамено наведе глава, без да посмей да каже нещо.

— Ако ти не пиеш, ако ти оставиш това вино — продължих след малко мълчание аз, — ще си познаеш болките, а познаеш ли где те боли, ще му търсиш вече цяра...

И още, още много му приказвах аз, а той слушаше, без да продума, с наведена глава. Като че нещо го бореше, като че това, което му казвах, той го чувстваше...

— Да си жив, даскале — на тръгване задоволена ми прошепна буля Драганица, — да си жив и здрав... Да му приказваш все тъй, че стига са биле тез смехове от хората, стига е било туй теглило...

* * *

На сутринта аз разказах това на двамата си другари — учители.

Едина от тях, който беше стар псалт, учил се на пясъка, ми каза, че такива са тукашните хора; пият вино за разтуха.

— Как! — възразих аз. — Нима ний трябва да ги оставим?

— Че какво ще направиш? — свършено спокойно ме остави той.

Ала другия, който беше и по-млад, що свършил петий клас, се позамисли и заедно ний с него решихме, вместо да оставяме да ходят селяните по механите, да ги прибираме вечер в училището и да им четем.

И скоро захванахме това.

Първата вечер аз бях избрал едно разказче за четение. Една от стаите в училището беше се изпълнила със селяни, които внимателно бяха наострили уши, а на една страна бай Драган бе навел глава и нерешително от време на време ме погледваше през вежди. Като свърших, всички се замушкаха и взеха да си шушукат, а аз се обърнах към бай Драгана и го запитах:

— Ти, бай Драгане, какво ще кажеш?...

Че какво да ти каже бай ти Драган? — се обади дядо Пею от другата страна. — То нему не му се приказва тука, да е при Гена?...

Бай Драган го изгледа с такива очи!... О, никога аз няма да забравя този натъжен, замолен поглед!...

Ние устроихме няколко такива вечери. Взеха да идат и млади, и стари: взе да иде най-подир и буля Драганица с бай Драгана...

И след няколко дена гледам Гено механджията дойде да ни моли да идем в механата му да четем — той искаше да изпише и два вестника: но ний му отказахме. Всичко вървеше добре; всички се благодаряха; а най-вече се благодареше бай Драгановата челяд. Бай Драган забрави пътя към механата и захвана да ходи с дърва в градът...

* * *

Но това не беше за дълго, мен ме вдигнаха и изпъдиха от учителствуванието ми в селото...

И едвам, едвам след три дълги години лутание насам-нататък се завърнах към тез места; гнездото на толкова мили възпоменания.

Беше станало цяло преображение. Моите приемници, види се, не са спали. В селото се бяха устроили и вечерно училище, и библиотека и вече сечаха кирпичи да си строят читалня, от моите ученици няколко бяха ходили да се учат в градът — цели гимназисти, та бащите им не могат да им се нарадват.

Пък бай Драган, като ме видя, сякаш брата си среща; бързо ме дръпна — че у тях. Вече къщата поизмазана, наоколо ѝ плет, на една страна се разцъфтели цветя, а Койка — извлякла се коскоджамити мома, разхубавила се, като че беше пъпка трендафил, разпукнал се след утринната майска роса...

— Добре дошъл! — ми каза тя и в устните ѝ цъфна усмивка — чиста и искрена усмивка, нарочно нагласена да мами и привлича човека...

— Добре дошъл! — повтори буля Драганица и всички ми се радваха, като че нямаше място где да ме гудят...

Сложиха трапезата, па седнахме и се наядохме под високия, клоняст орех, през листата на който таинствено надникваше нежната луна, а лекия вечерник любовно ни гъделичкаше по лицата...

— Право казваше, даскале — завършваше бай Драган, — че този, който знае книгата, има четири очи, от тази книга се посъвзехме ние... Сега никарат да изберем Николча Сарафидито и чорбаджи Юрдана, ама ние ще си проводим наши хора че ни знаят хала и ни разбират от болките.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.